

Oponentský posudek diplomové práce Pavla Roubíka: Sekularizace v České republice jako teologický problém

Pro úvahy nad sekularizací v Česku autor nesahá nejprve ke statistickým údajům, ale pokouší se velmi komplexně vysvětlit termín sekularizace nejméně ve dvou oblastech – sociologické, resp. sociologie náboženství a teologicko-filosofické. Nevychází z toho, že jde o fenomén a priori negativní, spíše má za to, že „lze sekularizaci chápat jako další stupeň křesťanství a kultury“ (8), která svým způsobem církev volá k „situaci na počátku dějin“ církve (9), tedy například menšinovosti a nutnosti svému okolí vysvětlovat tuto svou existenci.

Ve druhé kapitole o nábožensko-sociologickém výkladu sekularizace se autor opírá o klasiky oboru – Luckmanna a Bergera. Představí jejich pojetí a dospěje k tvrzení, že při všech pozitivních poznatcích, mezi něž patří vnímavost pro fenomény, které se běžně nepovažují za náboženské (21), nestačí dané fenomény dost komplexně popsat.

Třetí kapitola se již věnuje sekularizaci z pozice teologické, přičemž považuje za důležité diferencovat mezi „sekularismem“ a sekularizací“. Opět volí klasiky daného tématu (Bonhoeffer, Gogarten, Cox, Pannenberg), i když si lze položit otázku, jak dospěl autor k volbě právě těchto autorit. (Například současná záliba v oblasti mysticko-spirituální by mohla vést k volbě docela jiných zdrojů.) Ale i zde pochopitelně upoutá široká znalost pramenné základny. Dipolmand sám však vyjadřuje své sympatie U.Barthovi, jehož reflexi sekularizace považuje za „nejhlubší, nekomplexnější a nejvyváženější“ (39), neboť integruje do teologické debaty i mimoteologické obory, především sociologii. Toto tvrzení je zdůvodněno velmi názorně podaným přehledem Barthova pojetí v pěti bodech.

Po této široce založené reflexi sekularizace v evropském kontextu, obrací Roubík pozornost k situaci v Čechách. Začíná pohledem do výzkumů religiozity v historii i současnosti. Za důležité považují právě přehledné a srozumitelné porovnání nejen výsledků kvantitativních, ale i kvalitativních výzkumů. Zde se ukazuje velmi zajímavá otázka, kdo se vlastně považuje za (ne-)náboženského člověka, a když se považuje za náboženského, jaké má vlastně představy o Bohu, víře etc. (53n). Lze usoudit, že čím dál méně vypovídací hodnotu budou mít statistické ročenky ohledně církevní příslušnosti, když posiluje „alternativní religiozita, spiritualita“ (61). Autor nevynechal ani podrobnější pokus o vysvětlení situace v ČR z hlediska historického (62-75), přičemž není nijak zamlčeno, že církve samy svým působením danou situaci nijak neulehčují.

Poslední velká kapitola se věnuje – mohli bychom říci konečně – vlastnímu tématu: Pokouší se na základě české teologické tvorby pojednat své téma, přičemž pochopitelně jednou z hlavních autorit je T. Halík, dále např. J.Smolík, J.S.Trojan či L.Pokorný. Zajímavý je závěr: jednak ona problematika rozlišování „víry“ a náboženství“, ale také otázka institucí (108). Za jedno ze zajímavých poznatků lze považovat tvrzení v závěru této kapitoly: „Otázka funkce náboženství na celospolečenské rovině se neklade“ (109). Toto lapidární tvrzení je vskutku překvapivé s ohledem na domácí tradici (a to, co autor vylíčil jako česká specifika). V rámci obhajoby může být případně jedním z témat rozhovoru.

Je třeba vysoce hodnotit, jak autor diferencovaně představuje způsob argumentace hlavních opor pro své téma. Nejde pouze o „referáty o knihách“, jak dnes často vypadají absolventské práce, ale jde o skutečný rozhovor, který čtenáře přesvědčí, nabídne řadu postojů a autor svůj vlastní poměrně zřetelně formuluje. To se ukazuje jak v souhrnech jednotlivých kapitol, tak v samotném Závěru. Ten vyznívá ve prospěch pojmu „dialog“ (dialogická existence atp.) ve vztahu k okolí, ke kultuře, společnosti atd., ale nepovažuje ho za to poslední, co může křesťanství (církve) nabídnout. Může vyslovit i „pozvání“ (115).

Můžeme konstatovat, že předložená diplomová práce představuje úctyhodný přehled o diskusi tématu sekularizace. Můžeme si však klást otázku určité proporcionality. Z práce je zřejmé, že autor byl nejspíš sužován otázkami, jak danou šíří (přes tři sta titulů knižních a dvě stovky odborných článků uvedených v seznamu literatury) vměstnat do omezeného formátu diplomové práce. Vždyť než se vůbec odhodlá k pojednání svého vlastního tématu – teologické diskuse sekularizace v ČR – octne se na začátku poslední třetiny své práce. A je možno považovat za škodu, že se pak v závěru už více nevrátí například ke svému východisku, totiž teoriím sekularizace, jak se osvědčily, zda by je nemodifikoval atp. Z hlediska daného formátu věc nemožná. Ale může to být případně předmětem rozpravy u obhajoby.

Hodnotit z hlediska formálního předloženou práci je věc nesnadná. Výčet eventuálních (a vsutku jen drobných) nedostatků může působit jako laciná kritika vůči úctyhodnému výkonu, a to právě i po stránce formální, nejen obsahové. Protože v předloženém rozsáhlém textu s téměř pěti sty poznámkami a uvedeným seznamem (přes 500 titulů celkem) literatury české, německé a anglické najdeme chyb jen velmi málo. I grafická úprava je na dobré úrovni. A tak asi největším prohřeškem je u všech bibliografických údajů neuvedené místo vydání, případně neuvedení základních životopisných dat u hlavních autorů pojednávaných v textu.

Práci rád doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení „A“.

Ladislav Beneš

V Pardubicích 6. 9. 2013